

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

<https://doi.org/10.15407/etet2026.01.072>

УДК: 32(4):504

JEL: A13, F29, O20, O52, Q20, Q28

Ігор Піляєв

ТРАДИЦІОНАЛІСТСЬКИЙ ВИКЛИК ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ КУРСУ

У контексті повторного виходу США з Паризької кліматичної угоди й потужного зростання впливу в Європі партій та рухів, що орієнтуються на образ нової моделі національної реконструкції та світового порядку, що просувається президентом США Д. Трампом, досліджено системні впливи євротрампізму, як нового феномена європейської політики, на Європейський зелений курс (ЄЗК). Для цілей дослідження застосовано міждисциплінарний та компаративний підходи, методи політичної економії, теорії нового культурного розколу, кейсів (фокусуючись на Німеччині, як ключовій євроінтеграційній країні та економіці), емпірико-аналітичний та рефлексивний. Обґрунтовано, що сучасний традиціоналістський виклик ЄЗК спрямований передусім проти глобалістського виміру та змісту Європейської кліматичної політики, а не проти традиційного регіонального чи місцевого захисту довкілля. Показано, що істотне посилення протягом 2020-х років (особливо з початку 2025 р.) партіями євротрампістського спрямування своїх позицій в Європарламенті та національних парламентах країн ЄС, зокрема можливостей впливати на процеси ухвалення рішень у сфері кліматичної політики через коаліційні угоди та активізацію взаємодії з традиційними правоцентристськими партіями на всіх рівнях, збільшує внутрішньоструктурні ризики для імплементації ЄЗК й становить в середньостроковій перспективі реальну загрозу порушення кліматичного консенсусу на рівні ЄС й навіть згортання ЄЗК. Оскільки відповідні плани економічного розвитку та дорожні карти інтеграції України до ЄС пов'язані з цілями ЄЗК, існує потреба в більш системному та критичному розгляді перспектив поступового збільшення оподаткування викидів та викопного палива в Україні, а також впровадження Механізму коригування

Піляєв Ігор Славонович (igor.piliaiev@gmail.com), д-р політ. наук, канд. екон. наук, проф.; провідний науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень Державної установи "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України". Київ, Україна. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7509-3158>

Стаття написана в рамках теми "Конвергентність та дивергентність у фінансових відносинах ЄС та України".

Цитування:

Піляєв, І.С. (2026). Традиціоналістський виклик Європейському зеленому курсу. *Економічна теорія*, (1), 72–97. <https://doi.org/10.15407/etet2026.01.072>

Piliaiev, I. (2026). The traditionalist challenge to the European Green Deal. *Ekon. teor. – Economic Theory*, (1), 72–97. <https://doi.org/10.15407/etet2026.01.072>

© Видавець Державна установа "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", 2025.

Стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>)

вуглецевих викидів з урахуванням високих й далі зростаючих ризиків для імплементації ЄЗК.

Ключові слова: євротрампізм, глибинна екологія, Паризька кліматична угода, Європейський зелений курс, кліматичний скептицизм.

THE TRADITIONALIST CHALLENGE TO THE EUROPEAN GREEN DEAL

Igor Piliaiev (igor.piliaiev@gmail.com), Dr. hab. in Political Science, PhD in Economics, Professor; Leading Researcher at the Sector of International Financial Studies, State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine". ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7509-3158>

The article investigates the systematic impact of Euro-Trumpism, as a new phenomenon of European politics, on the European Green Deal (EGD), in the context of the US repeated withdrawal from the Paris Climate Agreement and the strong growth of influence in Europe of parties and movements oriented towards the image of a new model of national reconstruction and world order promoted by US President D. Trump. For the purposes of the study, the author uses interdisciplinary and comparative approaches, methods of political economy, the neo-cleavage theory, case study (focusing on Germany as a key European-integration country and economy), and empirical-analytical and reflexive approaches. It is substantiated that the traditionalist challenge to the EGD is directed, first of all, against the globalist dimension and content of European climate policy, and not against traditional regional or local environmental protection. It is shown that the significant strengthening of the Euro-Trumpist parties' positions in the European Parliament and national parliaments of the EU member states in the 2020s (especially since the beginning of 2025), particularly the opportunities to influence decision-making processes in the field of climate policy through coalition agreements and increased interaction with traditional center-right parties at all levels, increases the infrastructural risks for the implementation of the EGD and poses a real threat of breaking the climate consensus at the EU level and even phasing out the EGD in the medium term. Since the relevant economic development plans and roadmaps for Ukraine's integration into the EU are related to the EGD goals, there is a need for a more systematic and critical consideration of the prospects for a gradual increase in the CO2 emissions and fossil fuel taxation in Ukraine as well as the introduction of the Carbon Adjustment Mechanism, taking into account the high and further growing risks for the implementation of the EGD.

Keywords: Euro-Trumpism, deep ecology, the Paris Agreement on climate change, the European Green Deal, climate scepticism.

Вже в перші місяці другого президентства Дональда Трампа трампізм, як притаманна йому політична ідеологія, а також сформовані на її основі політичний рух й інструментарій політичної практики та владного управління, набув рис системного проєкту трансформації світового порядку в його ідейно-ціннісних, геополітичних, геоекономічних та геокультурних засадах. Фактично світ неоліберального глобалізму зіштовхнувся в протистоянні з наступаючим світом націонал-консервативного традиціоналізму. Чи не найбільше це стосується ставлення Трампа до Європейського Союзу, його ідеологічного, соціокультурного та екологічного порядку. Це призвело до стрімкого зростання в ЄС активності і впливу євроскептичних та антиглобалістських партій і рухів традиціоналістської орієнтації. Саме постать новообраного президента США та пов'язаний з нею курс стали консолідуючим, об'єднуючим їх стрижнем та орієнтиром. На думку Еда Арнольда з Королівського інституту об'єднаних оборонних досліджень (RUSI)

у Лондоні, віддалення США від європейських цінностей "структурно, культурно та потенційно – це надовго", відповідно "нинішній вектор руху США переживе Трампа як особистість", а трампізм як явище переживе його президентство (*Little, 2025*).

Сьогодні офіційна позиція США суперечить глобальному зеленому порядку, відображеному в Паризькій угоді щодо зміни клімату, позиції Конференції ООН з питань зміни клімату та Європейському зеленому курсу. Адміністрація президента Д. Трампа ставить під сумнів об'єктивність наукових оцінок глобальних змін клімату, на які спираються структури ООН та ЄС, зокрема антропогенний характер глобального потепління. Це різко посилює можливості євроскептичних правоконсервативних партій Європи щодо впливу на глобальний кліматичний порядок денний та на Європейський зелений курс, що стосується не стільки кліматичної політики, скільки зеленої концепції модернізації економіки та економічного зростання.

Стаття ставить ціль дослідити сучасні системні виклики Європейському зеленому курсу з боку традиціоналістського проекту правоконсервативної контрглобалістської трансформації Європи й дати прогноз щодо впливу останнього на майбутнє ЄЗК.

У дослідженні застосовано міждисциплінарний та компаративний підходи, методи політичної економії, теорії нового культурного розколу та кейсів (фокусуючись на Німеччині як ключовій євроінтеграційній країні та економіці), а також емпірико-аналітичний та рефлексивний методи.

Дж. Колган, Дж. Грін та Т. Хейл наголошують, що кліматична політика ставатиме все більш екзистенціальною, істотно змінюючи характер та глибину політичних розбіжностей як всередині країн, так і між ними. Такі зміни можуть ще більше підірвати ліберальний міжнародний порядок: адже, оскільки країни розробляють та проводять кліматичну політику з різними швидкістю та масштабами, вони матимуть стимули відхилитися від існуючих домовленостей щодо торгівлі та економічної інтеграції (*Colgan et al., 2021*). А це здатне посилювати дивергентні процеси, зокрема, й між різними суб'єктами європейської інтеграції.

Однією з найзначніших змін в європейській політиці та внутрішній політиці держав-членів ЄС стало безпрецедентне від завершення Другої світової війни зростання в останнє двадцятиліття правих антиглобалістських та євроскептичних партій та рухів переважно традиціоналістської орієнтації. Проте їхній вплив на формування рішень у сфері екологічної політики, зокрема на Європейський зелений курс, привернув увагу дослідників лише наприкінці 2010-х років (наприклад: *Lockwood, 2018; Forchtner, 2019; Oldmalm & Rydgren, 2019*).

У цьому контексті проблематика стабільності Європейського зеленого курсу та, ширше, зеленого порядку денного ЄС опинилася у фокусі уваги науковців. І хоча вже проведені дослідження виявили, що ЄЗК та вищезазначений порядок денний залишаються відносно стабільними під час безпрецедентних для сучасності криз та турбулентності, проте в багатьох

працях лунає занепокоєння щодо того, чи буде ЄЗК та подальша політика ЄС у цій сфері достатніми для досягнення цілей Паризької кліматичної угоди та глобальних кліматичних форумів ООН (Bocquillon, 2024; von Homeyer et al., 2022; Wendler, 2023). Водночас дослідники відзначають деполітизацію кліматичної політики в нарративах ЄС, звуження дискусій до питань технократичного вибору ринкових чи орієнтованих на зростання інструментів та маргіналізацію альтернативних бачень (Brendler & Pollex, 2025, pp. 6-7). Проте впровадження екологічного переходу — це не просто технічне, а й гостро політичне питання. Адже інструменти кліматичної політики як "керовані переконаннями сутності" завжди вбудовані в певні спірні політичні парадигми (Gerstenberg & Schnapp, 2025). При цьому політизація може бути як сприятливим, так і стримуючим фактором (Dupont et al., 2024). Попри стійкість європейського зеленого порядку денного, занепокоєння щодо пов'язаних із ним витрат, а також суспільні протести проти ЄЗК та їх політичне використання, особливо правими клімато- та євроскептиками, викликають питання стосовно подальшої імплементації ЄЗК, що може знизити амбіції щодо його впровадження в майбутньому (Bocquillon, 2024, p. 125).

Дослідники відзначають помітне зростання з початку 2020-х років кліматичного скептицизму в політичних дебатах як на рівні ЄС, так і на національному рівні. Зокрема, низка правоконсервативних діячів, переважно з Центральної та Центрально-Східної Європи, оскаржують терміновість дій щодо зміни клімату, ставлять під сумнів науковий консенсус та іноді пропагують теорії змови щодо екологічного регулювання (Böcher et al., 2022). Деякі євроскептичні партії, наприклад "Альтернатива для Німеччини" з нині другою за чисельністю фракцією Бундестагу, заперечують зміну клімату¹. У Європейському парламенті спостерігається дедалі голосніша опозиція до амбітних кліматичних цілей та кризового формулювання зміни клімату (Pollex, 2025). Подібна динаміка розгортається і на національному рівні (Küppers, 2024). Науковці відзначають зростаючу поляризацію підходів до екологічних та кліматичних питань у міру переходу Європейського зеленого курсу від визначення порядку денного до імплементації (Marquardt & Lederer, 2022).

Дослідження показали, що держави-члени, навіть у безпрецедентно інтегрованому політичному середовищі, яким є середовище ЄС, продовжують активно впливати на формування екологічної політики (Lenschow, 2021). Особливо це стосується кількох держав-лідерів та піонерів кліматичної політики, яким різними способами вдалося контролювати процес формування політики на європейському рівні у власних інтересах (Liefferink & Wurzel, 2017). Національні уряди завжди відігравали ключову роль у виробленні екологічної політики, а отже, і партії, які їх формують у плюраліс-

¹ AfD (2025). *Zeit für Deutschland: Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 21. Deutschen Bundestag*. https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

тичних демократіях. Тому національна партійна політика залишається вирішальною для визначення екологічної політики.

В Україні проблемам міжнародної кліматичної політики та ЄЗК присвячені праці О. Плотнікова (Plotnikov, 2023; 2025), О. Суходолі (2022), М. Бучина (2023), С. Іванюти, Л. Якушенко (2022), Є. Бублика, Ю. Шаповал, С. Брус, О. Дячука (Bublyk et al., 2025), І. Кицюк, Н. Науменко, В. Присяжнюка (2023) та ін. Зокрема О. Плотніков вказує на сучасний феномен уповільнення темпів економічної інтеграції у світі та зростаючу фрагментацію світової економіки, передусім внаслідок пандемії коронавірусу та російсько-української війни як ключові ризики для глобального, й відповідно європейського, зеленого порядку денного, що ґрунтуються на Паризькій кліматичній угоді (Plotnikov, 2025). С. Іванюта і Л. Якушенко (2022, с. 91) наголошують, що певні складові ЄЗК, передусім механізм коригування вуглецю на кордоні (МКВК), потребують ґрунтовного опрацювання з метою відвернення потенційних викликів, позаяк їх упровадження може серйозно погіршити конкурентні позиції українських експортерів. Вирішення цієї проблеми може бути формування індивідуального підходу до впровадження МКВК в Україні, враховуючи статус нашої держави як асоційованого члена, а нині й офіційного кандидата на вступ до ЄС, що перебуває в форс-мажорних умовах системного впливу повномасштабного російського вторгнення.

Проте у згаданих вище працях вітчизняних науковців практично відсутній аналіз внутрішніх викликів та ризиків для імплементації ЄЗС з боку клімато- та євроскептичних політичних сил, вплив яких останнім часом, після другої перемоги Д. Трампа на президентських виборах у США, набув для ЄС системного характеру.

Глобальна кліматична політика та Європейський зелений курс

За даними Світової метеорологічної організації, 2024 рік став найспекотнішим за всю історію метеорологічних спостережень² і водночас рекордно високим за рівнем глобальних викидів вуглецю від викопного палива³. ООН в особі її Генерального секретаря, профільних департаментів та спеціалізованих організацій визнає прямий взаємозв'язок між викликану глобальним потеплінням кліматичною кризою, що виснажує ресурси, та загостренням ризиків/факторів нестабільності, соціально-економічних та політичних конфліктів на міжособистісному, національному та міжнародному рівнях⁴. Так, усі 14 країн світу, які наражаються на найбільший ризик

² World Meteorological Organization. (2025, March 19). *State of the Global Climate 2024*. <https://wmo.int/publication-series/state-of-global-climate-2024>

³ World Meteorological Organization. (2024, November 19). *Record carbon emissions highlight urgency of Global Greenhouse Gas Watch*. <https://wmo.int/media/news/record-carbon-emissions-highlight-urgency-of-global-greenhouse-gas-watch>

⁴ Climate Security Mechanism. (2025, May). *2024 Progress Report. A Year of Rising Heat and Risk*. 30 pp. P. 5. https://www.un.org/climatesecuritymechanism/sites/default/files/2025-08/CSM_Progress%20Report%202024_May%202025_0.pdf

наслідків зміни клімату, вже переживають конфлікти або нестабільність⁵. Відповідно, створений у 2018 році в рамках ООН як спільна ініціатива низки її профільних інституцій (Департамент ООН з політичних питань та питань розбудови світу, Програма розвитку ООН, Програма ООН з навколишнього середовища, Департамент миротворчих операцій ООН та ін.) Механізм кліматичної безпеки просуває “позитивні кліматичні дії в інтересах миру” та “кліматично поінформовані підходи до миру та безпеки”⁶.

Європейський зелений курс (англ. *The European Green Deal*; далі – ЄЗК), як набір амбітних стратегічних ініціатив щодо перетворення Європи до 2050 року на перший кліматично нейтральний континент, був висунутий Європейською комісією на чолі з її президенткою Урсулою фон дер Ляен у грудні 2019 року. Він передбачає повне оновлення законодавства ЄС відповідно до глобального кліматичного порядку денного, встановленого Паризькою угодою щодо зміни клімату (2015). Основні напрями змін охоплюють декарбонізацію, циркулярну економіку, енергоощадну та кліматично нейтральну реновацію будівель, збереження біорізноманіття, екологізацію економіки, зокрема сільського господарства, та розвиток зелених інновацій⁷. ЄЗК знаменує собою парадигматичний зсув у дискурсі ЄС щодо сталого розвитку, зосереджуючись на його екологічних цілях та зміщуючи порядок денний політики ЄС у бік кліматичної нейтральності (*Schunz, 2022*).

Слід відзначити, що ЄЗК 13 грудня 2019 року був схвалений Європейською Радою, проте з винятком для Польщі, щодо цілі кліматичної нейтральності на 2050 рік – центрального елемента ЄЗК: прем'єр-міністр РП від правлячої тоді протрампістської партії "Право і справедливість" М. Моравецький домігся, що Польща "досягне кліматичної нейтральності у власному темпі", прагнучи "більш точних та щедрих зобов'язань щодо фондів ЄС для відмови від викопного палива, перш ніж погодиться на виконання цієї цілі" (*Rankin, 2019*). 15 січня 2020 р. на підтримку ЄЗК також проголосував Європарламент.

Світоглядне підґрунтя європейського зеленого руху та Європейського зеленого курсу

Екологічна політика вперше виникла як нова сфера політики в 1970-х роках, ставши з початку 1990-х років одним із центральних питань політичного порядку денного в усьому світі (*Böcher, 2023*), коли людство, зокрема європейські суспільства, зіштовхнулося з серйозними екологічними викликами (масштабне промислове забруднення повітря та води, висна-

⁵ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, (2023, December 11). *Global Humanitarian Overview 2024*.

<https://www.unocha.org/publications/report/world/global-humanitarian-overview-2024-enarfres>

⁶ Global Climate Action. (2024). *Climate Security Mechanism (CSM)*. https://climateaction.unfccc.int/Initiatives?id=Climate_Security_Mechanism

⁷ European Commission. (2019, December 11). *The European Green Deal* [Communication from the Commission]. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640>

ження природних ресурсів, стрімка урбанізація тощо), що обумовило формування нової екологічної свідомості.

З часу прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) (1992 р.) екологічна політика поступово утвердилася як самостійна й визначна сфера політики, про що свідчить її широка інституціоналізація у глобальному масштабі у формі створення національних (регіональних) міністерств (відомств, адміністрацій) з питань охорони навколишнього середовища та зростання кількості акторів, так чи інакше залучених до питань екологічної політики.

У цьому контексті важливо відзначити, що в сучасному контексті екологічна політика змістовно може бути розділена на дві основні сфери: традиційна екологічна політика (далі – ТЕКОП) і новітня екологічна політика (НЕКОП), яку також можна назвати політикою сталого розвитку (*Carter*, 2018). Цей поділ сходить до терміна "глибинна екологія", запропонованого норвезьким філософом Арне Нессом, видатним мислителем ХХ – початку ХХІ століття, який ґрунтував свої екологічні погляди на принципі ненасильства Махатми Ганді (*Naess*, 2005) і часто згадується як "батько глибинної екології". Несс визначив два типи екологічного руху – поверхневий та глибинний. Рух поверхневої екології переймається боротьбою із забрудненням і виснаженням ресурсів. Його головною метою є здоров'я та достаток людей у розвинених країнах. Натомість рух глибинної екології, за Нессом, має глибші занепокоєння, що стосуються принципів різноманітності, комплексності взаємовідносин усього, що існує, автономії, децентралізації, симбіозу різних біологічних видів, егалітаризму та безкласовості. Наголошуючи на істотній важливості глобального підходу до екології, Несс водночас вважав, що величезні регіональні відмінності між слабзорозвиненими та "надмірно розвиненими" країнами мають також значною мірою визначати екологічну політику, спрямовуючи її на підтримку боротьби проти будь-яких форм військового, економічного чи культурного вторгнення та панування (*Naess*, 1973).

Щоб глибше зрозуміти світоглядні засади глибинної екології, звернемося до програмної роботи одного з її головних теоретиків – американського філософа Ендрю Маклафліна "Суть глибинної екології" (*McLaughlin*, 1995).

Маклафлін наголошує на рівній іманентній цінності людського та позалюдського життя незалежно від корисності останнього для людських цілей. У дусі пантеїзму Спінози життя в цьому контексті розглядається максимально широко, включаючи, наприклад, ріки, ландшафти та екосистеми. Таке цінування різноманіття вимагає "звільнення великих територій землі від панування індустріальної економіки та культури", а "розквіт позалюдських форм життя" та інтереси якості особистого життя – істотного ненасильницького скорочення людського населення (*McLaughlin*, 1995, р. 87). Для цього прихильники глибинної екології закликають до тісної теоретичної та практичної співпраці та союзу глибинно-екологічного руху з екофеміністським рухом, зокрема шляхом відстоювання прав жінок на контроль своєї фертильності, обмеження кількості дітей та аборти (*McLaughlin*,

1995, р. 88). Отже, своєю пріоритетною ціллю рух глибинної екології вважає створення "неантропоцентричного суспільства" (McLaughlin, 1995, р. 90) через "поступове скорочення людського населення" (McLaughlin, 1995, р. 88) та деіндустріалізацію значних територій нашої планети.

Таким чином, уже до середини 1990-х років були сформовані філософські та ідеологічні засади сучасного зеленого руху та водночас для непримиренного глибокого розколу та конфлікту нинішнього трампізму і неоліберального глобалізму, що взяв на озброєння основні засади глибинної екології, та інституційно оформленого, зокрема, в інститутах Демократичної партії США та Євросоюзу.

Отже, глибинна екологія – це екоцентричний, тобто орієнтований на природу погляд, на відміну від антропоцентричного (орієнтованого на людину) погляду, що став лейтмотивом епохи Відродження й був досконало розроблений філософами Просвітництва.

Вчення Арне Несса про глибинну екологію фактично виступило з протилежних позицій до відомих вчень П'єра Тейлора де Шардена і Володимира Вернадського про ноосферу Землі як новий, вищий етап розвитку біосфери, в межах якого розумна людська діяльність і людське суспільство стають визначальним фактором розвитку, перетворення природного середовища, створення в ньому нових геохімічних елементів, процесів і більш досконалих живих організмів, водночас прагнучи до гармонії з природою для власного виживання і розвитку (Hiltz & Levit, 2012). Глибинна екологія засуджує саму ідею перетворення людиною природного середовища, по суті, заперечуючи доцільність втручання людини в природне середовище та процеси біоценозу поза те, що необхідно для підтримки його співіснування з іншими компонентами живої та неживої природи. Натомість вчення Вернадського про ноосферу, навпаки, передбачає розумне перетворення первинної природи Землі, аби уможливити якомога повне задоволення матеріальних, естетичних та духовних потреб чисельно зростаючого людського населення. Вчений з ентузіазмом оцінював величезний внесок людства в геологічну еволюцію Землі, зокрема створення ним незліченної кількості штучних хімічних сполук (біогенних "культурних" мінералів), до яких, як підкреслював Вернадський, належить уся стратегічна сировина (Vernadsky, 2005 [1945], р. 20).

Отже, глибинна екологія відкидає антропоцентризм ноосферного вчення, стадіально-поступальний характер будь-якої теорії еволюції, гуманістичну ідею про людину як вищу цінність на Землі та вищу стадію розвитку відносно інших природних феноменів, право людини (суспільства, держави) на активне перетворення екосистем неживої природи та біосфери в інтересах економічного та соціального розвитку. Так, у своїй фундаментальній праці "Про природу: індустріалізм і глибинна екологія" послідовник Несса Ендрю Маклафлін наполягає, що індустріалізм, як концепція та напрям, що ставлять розвиток промисловості основною метою економічної політики, є головним ворогом для глибино-екологічного руху (McLaughlin, 1993). Платформа глибинної екології розглядалася її розробниками як ча-

стина програми більш широкого, "екоцентричного" Зеленого політичного руху (McLaughlin, 1995, p. 90).

Важливо відзначити, що платформа глибинної екології допускає, в неоліберальному ключі, різноманітність шляхів та причин для її прийняття потенційними прихильниками: "від раціональних до нераціональних та ірраціональних. Наприклад, таке прийняття може ґрунтуватися на філософській рефлексії, релігійному переконанні, особистому досвіді, інтуїції, містичному досвіді, естетичному сприйнятті або на якійсь іншій підставі" (McLaughlin, 1995, p. 91). Відтак до зеленого політичного руху можуть рекрутуватися люди з найрізноманітніших соціальних та етнонаціональних верств, світоглядних переконань, гендерних та культурних ідентичностей.

На сучасному Заході світоглядна платформа та політична спрямованість руху глибинної екології увійшли в синергетичний резонанс з ідеологією та практикою неоліберального глобалізму та його політичними інститутами, зокрема партіями та рухами (нео)ліберальної демократії, цінностями, інституціями та правом ЄС та більшості його держав-членів.

Відповідно, з 1970-х років стали чітко розрізнятися два різні підходи до екологічної політики: підхід традиційної екологічної політики (ТЕКОП) та підхід новітньої екологічної політики (НЕКОП), яку її прихильники також називають політикою сталого розвитку (Carter, 2018, pp. 179–246). Ці обидві перспективи, незважаючи на те, що НЕКОП історично розвинулася з ТЕКОП, переважають і сьогодні, формуючи сучасні конфлікти між різними акторами та інституціями екологічної політики, а також всередині останніх (Hirke, 2020). У той час як парадигма ТЕКОП передбачає здебільшого реактивну політику та може бути охарактеризована як вузька, локалізована з точки зору обсягу, часу та простору, бачення НЕКОП передбачає інклюзивний, глобальний, довгостроковий та превентивний підхід до формування екологічної політики.

Важливо зауважити, що традиційне бачення екологічної політики є не лише історичним артефактом, але воно зберігається і в сучасній політиці. У цьому сенсі деякі заходи екологічної політики можуть бути однаково добре сформульовані з обох точок зору або з інтегративної точки зору. Наприклад, впровадження лісових заповідників можна розуміти як класичний природоохоронний захід, а також як інструмент пом'якшення клімату через функціонування лісів як поглиначів вуглецю.

Поведінка людини і, зрештою, економічні рішення та дії значною мірою залежать від культурного середовища індивідуумів (Throsby, 2001). У роботі (Kafka, & Kostis, 2021), спираючись на теоретичний концепт соціально-ціннісного постматеріалізму (Inglehart, & Baker, 2000), на базі проведеного емпіричного аналізу вибірки з 34 країн ОЕСР (включаючи країни Західної та Центрально-Східної Європи) за період 1981–2019 років щодо впливу визначеного типу культурного середовища (традиційне / матеріалістичне або постматеріалістичне) на економічне зростання, зроблено важливий висновок: культурне тло аналізованих країн демонструє зсув від традиційних/матеріалістичних (з 1981 по 1998 рік) до пост-

матеріалістичних цінностей (з 1999 по 2019 рік), при цьому традиційне / матеріалістичне культурне тло сприяє, а постматеріалістичне – шкодить економічному зростанню.

Трампізм: його ідеологічні засади, екологічна стратегія і політика

Трампізм характеризується як американський варіант правоконсервативної ідеології та політики "нового націоналізму", що спирається на заявлені програмні цілі, політичний курс, особистісну харизму, владні та організаційно-мобілізаційні ресурси Дональда Трампа, але ґрунтується на суспільних настроях, що спостерігаються в багатьох країнах світу з 2010-х років (*Havercroft et al.*, 2018; *Isaak*, 2017; *Lowndes*, 2019). Трампізм часто асоціюється з широко популяризованими Трампом політичними гаслами *Make America Great Again* ("Зробимо Америку знову великою") (MAGA) та *America First* ("Америка передусім"). Наразі багато політиків націонал-консервативного спрямування за межами США вважаються союзниками Трампа або прихильниками трампізму.

Трамп у своїй економічній політиці, по суті, відмовився від раніше характерної для республіканців ортодоксальності щодо захисту та просування вільного ринку (*Sutton & Guida*, 2025). Одержавши з початку свого другого президентського терміну контроль над обома палатами Конгресу, він "здійснює, можливо, найбільш масштабне розширення федеральної влади з часів Франкліна Д. Рузвельта" (*Graham*, 2025), аж до прямого державного контролю над приватним бізнесом, у дусі державного капіталізму (*Johnson & Lu*, 2025) й навіть правого соціалізму (*Graham*, 2025).

Екологічна політика Трампа керується прагматизмом *Realpolitik* (*Todorov & Todorova*, 2025) і фінансовими перевагами, що ґрунтуються на суб'єктивному розумінні доцільності та балансу сил, нехтуючи та ігноруючи міжнародно встановлений нормативний порядок. Другий прихід Дональда Трампа до Білого дому призвів до повторного виходу США з Паризької кліматичної угоди, що спричинило небезпечну прогалину в глобальному екологічному (зеленому) консенсусі. Трамп демонструє рішуче неприйняття глобального зеленого порядку денного, який він розглядає з позицій тотального світоглядного, ідеологічного та політичного протистояння з "радикальними лівими глобалістами".

Яскравим прикладом у цьому контексті може слугувати зневага Трампа юридичними та дипломатичними процедурами при другому виході з Паризької кліматичної угоди. У той час, як угода після закінчення трирічного терміну її дії передбачає річну процедуру виходу держави-учасниці з угоди з моменту офіційного повідомлення про такий намір, Трамп дав вказівку повідомити дипломатичними каналами про негайний вихід із угоди (*Haskett*, 2025). Між тим на офіційному кліматичному сайті ООН *UN Climate Change* офіційно переданий дипломатичними каналами восени 2024 року під час президентства Дж. Байдена національно визначений в рамках Па-

ризької угоди внесок США значиться як активний, тобто США все ще вважаються стороною Паризької угоди⁸.

Другий прихід Трампа до Білого дому різко посилив можливості традиціоналістських партій Європи щодо впливу на глобальний кліматичний порядок денний та на Європейський зелений курс.

Феномен та тренди євротрампізму: екологічний та кліматичний аспекти

Республіканізм MAGA, підтриманий державною владою США, швидко розширює свій ідеологічний вплив у Європі. Традиціоналістські партії та рухи трампістського типу займають все міцніші позиції в країнах ЄС (Cockburn, 2025). Ось як виборці цього політспектру бачать переваги своїх лідерів, таких як Джорджія Мелоні з її партією "Брати Італії" (висловлює кліматичний скепсис), лідер французького праворадикального "Національного об'єднання" Марін Ле Пен (виступає за пріоритет національних інтересів над глобальними, у тому числі кліматичними, зобов'язаннями), лідер партії "Альтернатива для Німеччини" (заперечує кліматичні зміни) Аліса Вайдель: "Як і сам Трамп, безстрашні та нестандартні лідери, які схильні віддавати перевагу власному мисленню та планам над інституційними рамками та зобов'язаннями у прийнятті рішень" (Sultani, 2025). Ці сили можуть формувати європейський аналог трампізму, посилюючи внутрішньо-структурні ризики для ЄЗК, особливо при формуванні Європарламенту та Єврокомісії.

На нашу думку, це нове явище в європейській політиці найбільш адекватно виражає термін *євротрампізм*. Під цим терміном ми розуміємо потужне зростання впливу партій та рухів, що орієнтуються на образ нової моделі національної реконструкції та світового порядку, що висунута та просувається президентом США Д. Трампом, на принципах консервативного неонаціоналізму, ієрархії військової, економічної та фінансової влади. За всієї відносності (умовності) терміна євротрампізм (наприклад, відповідні праворадикальні партії у Франції та Італії дещо прохолодно ставляться до Трампа (Krastev, & Leonard, 2025), що не дивно, коли зіштовхуються націоналізми конкуруючих за велич націй), ми вважаємо, що він достатньо адекватно виражає суть того трансформаційного процесу, який здійснюється в Європі на тлі глобальних геополітичних та гео економічних зрушень.

Опитування Європейської ради з міжнародних відносин (ЄРМВ) (пан'європейський аналітичний центр), проведене в травні 2025 року у 12 європейських країнах, свідчить про те, що Дональд Трамп трансформує політичну та геополітичну ідентичність не лише в США, а й у Європі. Найновіший суспільно-політичний розкол, що передусім охопив Європу та США, – це за своєю суттю конфлікт навколо ролі національної держави та нації в епоху транснаціональних процесів глобалізації та транснаціональної регіональної інтеграції.

⁸ United Nations Climate Change. (n.d.) *Nationally Determined Contributions Registry*. <https://unfccc.int/NDCREG>

Питання екології та зміни клімату, суспільної поляризації стосовно зеленого порядку денного часто відносять до ядра нового транснаціонального культурного розколу в Європі поряд із питаннями європейської інтеграції, імміграції, питань гендерної рівності та прав меншин (*Green-Pedersen & Little, 2023; Kurella & Rapp, 2025*). Втім, очевидно, що вони також безпосередньо пов'язані з економікою, фундаментальними питаннями економічної політики. Також питання довкілля та конфлікту навколо кліматичного порядку денного часто розглядають як окремий суспільний розкол, що підкреслює суперечність між захистом навколишнього середовища та економікою, орієнтованою на необмежене зростання, що скорочено можна передати як екологія *versus* економіка (*Töller, 2022*).

Примітно, що тенденція культурного розколу явно пішла вгору тільки з середини 2000-х і з тих пір прискорилася (*Rovny & Edwards, 2012*). Ця тенденція відображається в стрімко зростаючому впливі праворадикальних партій, що відстоюють традиціоналістські цінності, в західноєвропейських партійних системах.

М. Круллі та В. Емануеле, на основі аналізу результатів соціологічного опитування, проведеного ними у країнах Західної Європи в травні 2024 року, відкидають гіпотези щодо згасання старих суспільних розколів, пов'язаних із релігійними та класовими суперечностями, та повної реструктуризації вздовж нових ліній розколу, спричинених процесами глобалізації. Натомість Західна Європа характеризується множинними розколами (драйверами яких виступають різні соціальні групи), що представлені різними партійними "сім'ями". Серед найбільш структурованих суспільних розщеплень, поряд із класовим, розщепленнями між етнонаціоналістами та космополітами, традиціоналістами та захисниками прав ЛГБТК+, визначено розщеплення між прихильниками економіки необмеженого зростання та тими, хто підтримує ЄЗК та сталий розвиток на базі глобального зеленого порядку денного (*Crulli & Emanuele, 2025*).

Група "Європа суверенних націй" в Європарламенті, до якої входить і "Альтернатива для Німеччини", рішуче заперечує антропогенний характер зміни клімату й звинувачує ЄС у використанні цього, на її думку, "догматичного положення" для "втручання в усі сфери життя у владний регуляторний спосіб". Група вимагає скасування "Зеленого курсу та його планової економіки на користь ринкових принципів, підприємництва та наукового прогресу". Зокрема, вона вважає "надійне постачання доступної енергії" ключовою умовою конкурентоспроможності та успіху європейських економік⁹. Цієї ж позиції офіційно дотримується і сама АДН, рішуче просуваючи її на європейській та німецькій політичній арені.

Водночас такі національні лідери країн ЄС, як Дж. Мелоні і В. Орбан, котрих навіть називають головними "розповсюджувачами" "політичного евангелія Трампа", як і словацький прем'єр Р. Фіцо, об'єднані жорсткою імміграційною політикою, проте вони демонструють значно спокійнішу від

⁹ Europe of Sovereign Nations Group. (2024). *What we stand for. Political Declaration*. <https://esn-group.eu/what-we-stand-for>

Трампа риторично щодо кліматичної політики та зеленого порядку денного (Sultani, 2025).

Кейс екологічної/кліматичної політики "Альтернативи для Німеччини"

"Альтернатива для Німеччини"¹⁰ (АдН) визнає, що клімат змінюється, проте заперечує, що ці зміни пов'язані з впливом людини. Натомість партія стверджує, що зміна клімату повністю спричинена природними факторами (Küppers, 2022).

АдН ще у своїй передвиборчій програмі 2021 року стверджувала, що зростання концентрації вуглекислого газу є корисним, сприяючи "озелененню" Землі¹¹. Наприкінці липня 2025 року дуже схожі висновки зробила у своїй доповіді міністру енергетики США (друга адміністрація Трампа) Крісу Райту Робоча група з питань клімату, створена за його ж дорученням з п'яти американських науковців-кліматоскептиків. Доповідь, що вийшла як офіційний документ Міністерства енергетики США, кидає системний виклик всьому глобальному та європейському зеленому порядку, що ґрунтується на Паризькій кліматичній угоді, ставить під сумнів переважно антропогенну природу глобального потепління, вказуючи також на недооцінені наукою позитивні ефекти CO₂ на сільське господарство¹². При цьому, за оцінкою доповідачів, "політичні дії США матимуть непомітно малий безпосередній вплив на глобальний клімат"¹³.

Окрім заперечення антропогенної зміни клімату, "Альтернатива для Німеччини" виступає проти політики енергетичної трансформації (*Energiewende*), хоче скасувати закон Німеччини про відновлювані джерела енергії, 2014 р., що встановлює пільгові тарифи на генерацію відновлюваної електроенергії, Німецькі правила енергозбереження, 2014 р., що передбачають енергозберігаюче оздоблення більшості будівель з їх подальшим включенням до переліку кліматично нейтральних споруд, закон Німеччини про теплопостачання з відновлюваних джерел енергії, 2009 р., що передбачає не менш як 65-відсоткову частку відновлюваної енергії в

¹⁰ Партія в результаті лютневих 2025 р. парламентських виборів вдвічі збільшила своє представництво в Бундестазі, отримавши 152 депутатських місця проти 164 у правоцентристської консервативної ХДС/ХСС.

¹¹ Alternative für Deutschland (2021). *Deutschland aber normal. Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 20. Deutschen Bundestag.* https://www.afd.de/wp-content/uploads/2021/06/20210611_AfD_Programm_2021.pdf

¹² Climate Working Group. (2025, July 23). *A Critical Review of Impacts of Greenhouse Gas Emissions on the U.S. Climate.* Washington DC: Department of Energy, x+141 pp. https://www.energy.gov/sites/default/files/2025-07/DOE_Critical_Review_of_Impacts_of_GHG_Emissions_on_the_US_Climate_July_2025.pdf

¹³ Climate Working Group. (2025, July 23). *A Critical Review of Impacts of Greenhouse Gas Emissions on the U.S. Climate.* Washington DC: Department of Energy, x+141 pp. P. 129. https://www.energy.gov/sites/default/files/2025-07/DOE_Critical_Review_of_Impacts_of_GHG_Emissions_on_the_US_Climate_July_2025.pdf

нових системах опалення з 2024 року та поступову відмову від викопного палива у теплопостачанні до 2045 року АдН також прагне припинити субсидії на біоенергетику та обмежити "неконтрольоване розширення вітрової енергії"¹⁴. Партія відкидає Європейський зелений курс та застерігає від деіндустріалізації Європи.

Варто зауважити, що, як засвідчують останні наукові дослідження, скептицизм АдН щодо зміни клімату корениться передусім в її партійній ідеології, яка визначає, що політика пом'якшення наслідків зміни клімату шкодить національним інтересам та економіці Німеччини. Натомість мотиви популізму можуть не відігравати при цьому визначної ролі, хоча АдН часто в політичному дискурсі посилається на свій людиноцентризм та інтереси корінного населення як основу своєї стратегії (Küppers, 2024).

Наведемо ключові положення нинішньої програми АдН з питань кліматичної політики: "Альтернатива для Німеччини" відкидає будь-яку політику та податки, які нібито спрямовані на захист клімату, оскільки люди не можуть захистити клімат. Ми також хочемо вийти з Паризької кліматичної угоди. ... Удаваний науковий консенсус щодо "антропогенної зміни клімату" завжди був політично сконструйований... Прогнози МГЕЗК¹⁵ базуються на неадекватних моделях. ... Навпаки, CO₂ виявився рушійною силою посилення росту рослин у світі, що сприяє глобальній продовольчій безпеці. ... "Альтернатива для Німеччини" рішуче відкидає цю мету [щодо захисту клімату] та пов'язану з нею суспільну реструктуризацію. Це також включає "Зелений пакт" ЄС, що руйнує європейську економіку, а отже, і наше процвітання"¹⁶.

Таким чином, можна констатувати, що програмні установки та цілі АдН у сфері екологічної/кліматичної політики, принципово та в багатьох деталях збігаються з установками та цілями екологічної та кліматичної політики Трампа, а її бачення практичних механізмів їх імплементації принципово відповідає ініціативам та практичним крокам у цій сфері другої адміністрації Трампа.

Можна припустити, що із передбачуваним посиленням впливу "Альтернативи для Німеччини" на зелений порядок денний на європейському рівні, зокрема через стратегічну комунікацію з правоцентристською Європейською народною партією, позиція низки інших впливових праворадикальних партій країн ЄС (Партія свободи Нідерландів, "Шведські демократи", французьке "Національне об'єднання", "Брати Італії" то-

¹⁴ Alternative für Deutschland (2021). *Deutschland aber normal. Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 20. Deutschen Bundestag*. https://www.afd.de/wp-content/uploads/2021/06/20210611_AfD_Programm_2021.pdf.

¹⁵ Міжурядова група експертів з питань зміни клімату зі штаб-квартирою в м. Женева (Швейцарія) створена в 1988 р. спільно з Всесвітньою метеорологічною організацією і Програмою ООН з довілля для оцінки наукової інформації стосовно зміни клімату і формулювання пропозицій щодо стратегій реагування на ці зміни.

¹⁶ Carbon Brief. (2025, February 11). *Germany election 2025: What the manifestos say on energy and climate change*. <https://www.carbonbrief.org/germany-election-2025-what-the-manifestos-say-on-energy-and-climate-change/>

що) щодо ЄЗК та взагалі зеленого порядку денного може радикалізуватися й, відтак, наблизитися до позиції другої адміністрації Трампа та АДН.

У цьому плані характерний приклад еволюції кліматичної політики праворадикальної партії "Шведські демократи", що перетворилася на кліматично-скептичну політичну партію, яка відверто виступає проти відповідних заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату (*Hultman et al.*, 2020). Причому для цієї партії притаманний нині новий тип "кліматичного націоналізму". Попри те, що "Шведські демократи" загалом критикують міжнародну співпрацю, їхній основний підхід до боротьби зі зміною клімату полягає в залученні допомоги для здійснення кліматичних заходів не у Швеції, а на глобальному Півдні, де це було б, на їх погляд, ефективніше (*Vihma et al.*, 2021).

Кейси гальмування ЄЗК на базі традиціоналістських, євроскептичних гасел

Прикметним прикладом гальмування ЄЗК через мобілізацію протестного електорату на базі традиціоналістських, євроскептичних популістських гасел є відкликання Єврокомісією спірного законопроєкту, спрямованого на скорочення використання пестицидів у ЄС. Причиною стало те, що це спровокувало протести з боку аграрного сектору. Запропонований у червні 2022 року Регламент сталого використання (SUR) планував зменшити використання пестицидів удвічі до 2030 року та повністю заборонити їх у чутливих зонах, таких як міські зелені зони, сприяючи використанню менш ризикованих альтернатив¹⁷. Але, як вимушена була визнати під тиском масових протестів фермерів фон дер Ляєн, "пропозиція SUR стала символом поляризації"¹⁸. Ця поступка була зроблена у відповідь на протести фермерів по всій Європі та стосувалася періоду з 1 січня по 31 грудня 2024 року, дозволяючи фермерам замість цього вирощувати азотфіксуючі та проміжні культури (бобові, деякі дерева та трави) для підвищення родючості ґрунту. Також у лютому 2024 року Єврокомісія запровадила річну паузу у вимозі до фермерів залишати обов'язкову частку сільськогосподарських угідь (4%) під паром для збереження біорізноманіття.

Відмова від програми з пестицидів сталася після хвилі протестів у Франції, Бельгії та інших країнах Європи, де фермери виступали проти запропонованих правил ЄС, планів щодо скорочення субсидій та угод про вільну торгівлю з країнами, які не входять до Євросоюзу. Французькому уряду навіть довелося пообіцяти фермерам велику фінансову підтримку та боротьбу з недобросовісною конкуренцією, а також жорсткіші перевірки походження продуктів, щоб вони припинили протести.

¹⁷ Єврокомісія відкличе законопроєкт про скорочення застосування пестицидів. (2024, 14 лютого). *АгроЕліта. Всеукраїнський аграрний журнал*. <https://landlord.ua/news/roslinnitstvo/v-yes-vidklykaly-zakonoprojekt-shchodoskorochnnyu-vykorystannya-pestytsydiv>

¹⁸ Єврокомісія відкличе законопроєкт про скорочення застосування пестицидів. (2024, 14 лютого).

**Перспективи Європейського зеленого курсу
в умовах стратегічного виклику з боку євротрампізму**

Л. Беркер, проаналізувавши результативність бюджетних пропозицій парламентських партій Швеції у сфері екологічної політики за 2001–2023 роки з урахуванням їх участі в коаліційних урядах, робить висновок про істотні зміни за цей період у стратегіях формування коаліцій в бік зростання інтерактивних впливів на екологічну політику праворадикальної партії "Шведські демократи"¹⁹ та правоцентристських партій, що веде до виключення "зелених голосів" із процесу ухвалення урядових рішень (*Berker, 2024*).

Перспектива успішної імплементації ЄЗК послаблює і ключове розходження між активними прихильниками зеленого порядку денного: тими, хто поділяє парадигму "зеленого зростання", яка стверджує, що економічне зростання може бути відокремлено від деградації навколишнього середовища, тобто бути екологічно нейтральним, та прихильниками концепції дегроуту ("антизростання")²⁰ чи "постзростання", яка в дусі глибинної екології стверджує, що на шляху до сталого розвитку екологічні обмеження вимагають скорочення матеріального виробництва та споживання (*Gerstenberg, & Schnapp, 2025*)²¹.

Політичний конфлікт та суспільний опір щодо імплементації ЄЗК також виникають навколо конкретних заходів та галузевих норм. Протести фермерів у Нідерландах, Німеччині та Польщі, а також опір стандартам викидів для автомобілів та запланованій поступовій відмові від двигунів внутрішнього згоряння ілюструють, що опір часто зосереджений не на самих кліматичних цілях, а на конкретних заходах та інструментах (*Mathiesen et al., 2025*).

Традиціоналістський націонал-консервативний виклик Європейському зеленому курсу спрямований передусім проти глобалістського виміру та змісту Європейської кліматичної політики, а не проти традиційного регіонального чи місцевого захисту довкілля. Істотне посилення протягом 2020-х років (особливо стрімко протягом останнього року) партіями євротрампістського спрямування своїх позицій в Європарламенті та національних парламентах провідних країн ЄС можливостей впливати на процеси ухвалення рішень у сфері кліматичної політики через коаліційні угоди та активізацію взаємодії з традиційними правоцентристськими партіями на всіх рівнях збільшує внутрішньо-структурні ризики для імплементації ЄЗК, що засвідчила, зокрема, відмова

¹⁹ Партія радикально збільшила свій політичний вплив – з 5,7% від загальної кількості голосів на парламентських виборах 2010 р. до 20,5% у 2022 р., ставши другою за величиною й найбільшою правою партією Швеції та партією підтримки нового правого уряду під керівництвом прем'єр-міністра Ульфа Крістерссона.

²⁰ Від англ. *degrowth*.

²¹ У травні 2023 р. Європейський парламент провів конференцію "Поза межами зростання" з пленарними промовами президентів Європарламенту та Єврокомісії разом із науковцями, що спеціалізуються на "антизростанні". Захід, співорганізований 20 європарламентаріями з 5-ти ліво- та правоцентристських груп ЄП (усіх, крім євроскептиків та праворадикалів), відвідали близько 2500 осіб. (Див.: *Kallis et al., 2023*. Р. 11).

найбільшої загальноєвропейської партії та фракції Європарламенту – Європейської народної партії (ЄНП) – від заборони до 2035 року автомобілів із двигунами внутрішнього згоряння – однієї з ключових цілей ЄЗК.

У вересні 2025 року очільник групи ЄНП в Європарламенті Манфред Вебер повідомив, що ЄНП незабаром офіційно внесе пропозицію скасувати законодавство ЄС про заборону з 2035 року продажу автомобілів і мікроавтобусів із двигуном внутрішнього згоряння, щоб допомогти місцевій автомобільній промисловості (Posaner, 2025). Ця ініціатива лідера європейських правоцентристів прозвучала в контексті рішучої боротьби Трампа із планами заборони низкою штатів США з 2035 року продажу автотранспортних засобів з бензиновими та дизельними двигунами та їх повної заміни електромобілями, а також із встановленням окремими штатами обмежень на допустимі викиди закису азоту від легкових і вантажних автомобілів. Зокрема, в червні 2025 року Трамп підписав три спільні резолюції Конгресу щодо блокування вищезазначених заборон та обмежень у Каліфорнії (Rosenhall, & Friedman, 2025).

За визнанням нинішнього канцлера Німеччини від ХДС/ХСС Фрідріха Мерца, на тлі старіння населення, падіння конкурентоспроможності німецької промисловості та зростання безробіття "соціальну державу у нинішньому вигляді більше неможливо фінансувати з того, що ми можемо собі дозволити економічно", а це, вважає канцлер, вимагає масштабної реформи системи соціальних виплат у бік їх урізання (Berry, 2025). За цих умов істотно звужуються фінансові можливості держави щодо імплементації ЄЗК раніше запланованими темпами, тим більше щодо прискорення останніх. За оцінкою ОЕСР, у 2025 році індекс невизначеності економічної політики стосовно Німеччини зріс у понад 7 разів порівняно з 2019 роком²².

У відповідь на повільне впровадження низьковуглецевих альтернатив уряд Німеччини уповільнює темпи виконання свого цільового показника попиту на електроенергію на 2030 рік. У вересні 2025 року уряд Німеччини знизив свій прогноз споживання електроенергії на 2030 рік з 750 ТВт·год (показник, встановлений при попередньому міністрі у справах економіки та енергетики Німеччини Роберті Габеку від партії "Союз 90 / Зелені") до 600-700 ТВт·год у зв'язку з недостатнім прогресом у впровадженні низьковуглецевих технологій, таких як теплові насоси та електромобілі. З цього приводу наступниця Габека на посту міністра Катерина Райхе, яка представляє правоцентристську Християнсько-демократичну партію, заявила, що вказаний перехід вимагає "прагматизму та реалізму" (Kurtmayer, 2025). Проте ця зміна також означає уповільнення прогресу Німеччини у досягненні її кліматичних цілей, позаяк електрифікація є основним важелем для скорочення вуглецевих викидів від функціонування будівель та транспорту.

²² OECD (2025), *OECD Economic Surveys: Germany 2025*. OECD Publishing, Paris, 152 pp. P. 20. <https://doi.org/10.1787/39d62aed-en>

Висновки

Повторний вихід США з Паризької кліматичної угоди та відмова другої адміністрації Трампа від участі в міжнародному кліматичному фінансуванні ставлять під серйозну, хоча й не фатальну, загрозу імплементацію схвалених ООН цілей глобального зеленого порядку денного: адже у 2023 році США виділили 9,5 млрд дол. на міжнародне кліматичне фінансування²³, що втричі менше асигнувань на ці цілі з боку ЄС (28,6 млрд євро, або 30,6 млрд дол.²⁴). При цьому, станом на середину жовтня 2025 року, тобто за майже 9 місяців після виходу США з Паризької угоди жодна з країн світу не наслідувала їх приклад. Разом із тим спостерігаємо повторний прецедент фактичного підриву концептуальних, інституційних та фінансових засад глобального наукового, стратегічного, договірно-правового та політичного консенсусу щодо самої ідеології зелених цінностей, глобальної стратегії зеленої трансформації та зеленого порядку денного ООН. Проте, на відміну від першого, 2021 року, прецеденту виходу США з Паризької угоди, по-перше, цей вихід фактично відбувся негайно, в шоківій формі, по-друге, його вплив справив потужний ефект "переливу" (*spillover*) на політичний простір Євросоюзу на всіх його рівнях.

Важливо підкреслити, що кліматична політика Д. Трампа загрожує Європейському зеленому курсу не лише ззовні. Сьогодні для ЄЗК постає ще серйозніша загроза та виклик – зсередини самого простору Європейського Союзу. Останніми роками, і особливо з початку 2025 року, стрімко посилюються позиції правих традиціоналістських, антиглобалістських партій. Попри строкатість політичної ідеології, ці сили можна визначити як євротрампістські, оскільки всі вони орієнтуються на трампістський тренд у геополітиці та геоекономіці й у своїх політичних симпатіях. Такі партії розглядають Д. Трампа та представників трампізму як геополітичний локомотив у просуванні свого порядку денного як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Євротрампізм авторський міждисциплінарний термін видається найбільш влучним для представлення цього нового явища в європейській політиці. Воно спирається не лише на енергію протесту, а й на образ нової моделі національної реконструкції та реорганізації світового порядку на засадах правоконсервативного традиціоналізму, антиглобалізму, суверенізму, ієрархії військової, економічної та фінансової могутності.

Отже, євротрампістський виклик Європейському зеленому курсу спрямований передусім проти глобалістського виміру та змісту Європейської кліматичної політики, а не проти традиційного регіонального чи місцевого захисту довкілля. Істотне посилення протягом 2020-х років (особливо

²³ U.S. Department of State. (2024, November 18). *COP 29 Update: U.S. International Public Climate Finance*. <https://2021-2025.state.gov/cop-29-update-u-s-international-public-climate-finance/>

²⁴ Council of the EU. (2024, November 5). *Council publishes 2023 international climate finance figures*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/05/council-publishes-2023-international-climate-finance-figures/>

стрімко протягом останнього року) партіями євротрампістського спрямування своїх позицій в Європарламенті та національних парламентах провідних країн ЄС, можливостей впливати на процеси ухвалення рішень у сфері кліматичної політики через коаліційні угоди та активізацію взаємодії з традиційними правоцентристськими партіями на всіх рівнях збільшує внутрішньоструктурні ризики для імплементації ЄЗК. Водночас зростання євротрампізму пропонує можливість для європейських "мейнстрімних" партій та політичних еліт переосмислити європейську стратегію боротьби зі зміною клімату відповідно до реалій нового багатополярного світу.

Розвиток подій щодо імплементації ЄЗК зумовлює доцільність переглянути графік підвищення податків на викиди та викопне паливо в Україні. Оскільки наші плани євроінтеграції пов'язані з кліматичними цілями ЄС, виникає потреба у критичному аналізі темпів цього оподаткування. Особливо це стосується Механізму коригування вуглецевих викидів з урахуванням високих й далі зростаючих ризиків для імплементації ЄЗК. Зазначений Механізм, що має на меті вирівнювання конкурентоспроможності підприємств країн ЄС з їхніми глобальними конкурентами, може зашкодити повоєнній відбудові економіки, зокрема важкої індустрії, України, – особливо на тлі повторного виходу США з Паризької кліматичної угоди й згорання ними зеленого порядку денного. З огляду на це, Україна має всі підстави домагатися вилучень із цього механізму для своїх експортерів, що має бути враховано в переговорній позиції України щодо вступу до ЄС.

Перспективи подальших наукових розвідок щодо впливу новітнього традиціоналізму на ЄЗК полягають у системному міждисциплінарному дослідженні цього феномену та розробленні альтернативних прогнозних сценаріїв імплементації ЄЗК, зокрема в контексті співпраці Україна – ЄС.

Література

1. Бучин, М. А. (2023). Кліматична політика ЄС в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*, 4(60), 27-31. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.4\(60\).296974/](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.4(60).296974/)
2. Іванюта, С. П., & Якушенко, Л. М. (2022). *Європейський зелений курс і кліматична політика України: аналітична доповідь*. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 95 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12/>
3. Кицюк, І.В., Науменко, Н.С., & Присяжнюк, В.В. (2023). Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87/>
4. Суходоля, О. (2022). *Європейський план подолання залежності від російських енергоносіїв*. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/yevropeyskyy-plan-podolannya-zalezhnosti-vid-rosiyskykh/>
5. Тодоров, І., & Тодорова, Н. (2025). Перші 100 днів другої каденції Трампа: зовнішня політика США та динаміка російсько-української війни. *Геополітика України: історія і сучасність*, 1(34), 21-32. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1\(34\)/](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1(34)/)
6. Berker, L. E. (2024, October). Turn to the right, turn away from the green? – A nuanced analysis on how a populist radical right party affects environmental policy making in Sweden. *Review of Policy Research*, 1-24. <https://doi.org/10.1111/ropr.12631/>

7. Berry, A. (2025, August 23). German welfare state 'can no longer be financed'. – Merz. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/german-welfare-state-can-no-longer-be-financed-merz/a-73742270/>
8. Bocquillon, P. (2024). Climate and Energy Transitions in Times of Environmental Backlash? The European Union 'Green Deal' From Adoption to Implementation. *Journal of Common Market Studies*, 62(S1), 124–134. <https://doi.org/10.1111/jcms.13675/>
9. Böcher, M., Zeigermann, U., Berker, L. E., & Jabra, D. (2022). Climate policy expertise in times of populism – knowledge strategies of the AfD regarding Germany's climate package. *Environmental Politics*, 31(5), 820–840. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2090537/>
10. Böcher, M. (2023). Emergence and Development of the Environmental Policy Field. In H. Jörgens, C. Knill & Y. Steinebach (Eds.), *Routledge Handbook of Environmental Policy* (pp. 15–27). Routledge, London a. New York. <https://doi.org/10.4324/9781003043843-3>
11. Brendler, V., & Pollex, J. (2025). Contested Transitions: Policy Instruments as Sites of Conflict in Europe's Green Transition. *der moderne staat*, 18(1), 3-16. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.01/>
12. Bublyk, Y., Shapoval, Y., Brus, S., & Diachuk, O. (2025). *Ukraine country report for Output IV: Green finance in the agricultural sector of Ukraine: PROGRESS stocktaking for the country framework on financing climate change adaptation and resilience in the Agricultural*. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. 63 pp.
13. Carter, N. (2018). *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*. Cambridge University Press, Cambridge. 436 pp. <https://doi.org/10.1017/9781108642163>
14. Cockburn, P. (2025, June 7). Trumpism is a greater danger to Europe than Putin. *The i Paper*. <https://inews.co.uk/opinion/trumpism-is-a-greater-danger-to-europe-than-putin-3735725>
15. Colgan, J. D., Green, J. F., & Hale, T. N. (2021). Asset Revaluation and the Existential Politics of Climate Change. *International Organization*, 75(Special Issue 2), 586–610. <https://doi.org/10.1017/S0020818320000296/>
16. Crulli, M., & Emanuele, V. (2025, April). Bringing Rokkan into the twenty-first century: the cleavage structure of Western Europe. *Journal of European Public Policy*, 1–30. <https://doi.org/10.1080/13501763.2025.2486080/>
17. Dupont, C., Moore, B., Boasson, E. L., Gravey, V., Jordan, A., Kivimaa, P., Kulovesi, K., Kuzemko, C., Oberthür, S., Panchuk, D., Rosamond, J., Torney, D., Tosun, J., & Von Homeyer, I. (2024). Three decades of climate policy: Racing toward climate neutrality? *WIREs Climate Change*, 15(1). <https://doi.org/10.1002/wcc.863/>
18. Forchtner, B. (2019). Climate Change and the Far Right. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 10(5), e604. <https://doi.org/10.1002/wcc.604/>
19. Gerstenberg, Anne, & Schnapp, K.-U. (2025). Instruments as belief-driven entities: Reconceptualizing the interplay of beliefs and policy instruments. *der moderne staat*, 18(1), 35–51. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.03/>
20. Gerstenberg, A., & Schnapp, K.-U. (2025). The politics of climate policy instruments: Investigating policymakers' belief systems in EU climate policymaking. *der moderne staat*, 18(1), 52–72. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.04/>
21. Graham, D. A. (2025, August 25). Trump's Right-Wing Socialism. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/newsletters/archive/2025/08/trump-big-government-socialism/684003/>
22. Green-Pedersen, C., & Little, C. (2023). Understanding the Conflict of Conflicts: Is Left-Right Conflict a Necessary Condition for the Development of New Politics? *Political Studies*, 72(2). <https://doi.org/10.1177/00323217221141424/>
23. Haskett, J. D. (2025, April 14). *U.S. Withdrawal from the Paris Agreement: Process and Potential Effects*. Congressional Research Service. <https://www.congress.gov/crs-product/R48504/>
24. Havercroft J, Wiener A, Kumm M, & Dunoff J. L. (2018). Editorial: Donald Trump as global constitutional breaching experiment. *Global Constitutionalism*, 7(1), 1-13. <https://doi.org/10.1017/S2045381718000035>

25. Hiltz, J. P., & Levit, G. (2012, October 15). The Biosphere and Noosphere: Vladimir Vernadsky and Teilhard de Chardin. *Forum SynergieWissen ZfL Berlin*. <http://www.zfprojekte.de/synergie/doku.php?id=features:noosphaere/>
26. Hultman, M., Björk, A., & Viinikka, T. (2020). The Far Right and Climate Change Denial: Denouncing Environmental Challenges Via Anti-Establishment Rhetoric, Marketing of Doubts, Industrial/Breadwinner Masculinities Enactments and Ethno-Nationalism. In B. Forchtner (Ed.), *The Far Right and the Environment. Politics, Discourse and Communication* (pp. 121-35). Routledge, London a. New York. <https://doi.org/10.4324/9781351104043-8>
27. Hupke, K.-D. (2020). *Naturschutz. Eine Kritische Einführung*. Springer Spektrum, Berlin & Heidelberg. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-62132-5>
28. Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51. <https://doi.org/10.1177/000312240006500103/>
29. Isaac, J. C. Making America Great Again? (2017). *Perspectives on Politics*, 15(3), 625-631. <https://doi.org/10.1017/S1537592717000871/>
30. Johnson, K., & Lu, C. (2025, July 16). Trump Embraces State Capitalism. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2025/07/16/trump-economy-industry-state-capitalism-steel-rare-earth-investment/>
31. Kafka, K.I., & Kostis, P. C. (2021, December). Post-materialism and economic growth: Cultural backlash, 1981–2019. *Journal of Comparative Economics*, 49(4), 901-917. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2021.04.001/>
32. Kallis, G., Mastini, R., & Zografos, C. (2023, November). *Perceptions of degrowth in the European Parliament. Preprint*. ResearchGate. (23 pp.) <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.25370.21448/>
33. Krastev, I., & Leonard, M. (2025, June). *Trump's European Revolution*. European Council on Foreign Relations. 25 pp. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/06/Trumps-European-revolution-v1.pdf/>
34. Küppers, A. (2024). 'Climate-Soviets,' 'Alarmism,' and 'Eco-Dictatorship': The Framing of Climate Change Scepticism by the Populist Radical Right Alternative for Germany. *German Politics*, 33(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2056596>
35. Kurella, A.S., & Rapp, M. (2025, February). Unfolding GAL-TAN: the multi-dimensional nature of public opinion in Western Europe. *West European Politics*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/01402382.2025.2466117/>
36. Kurmayer, N.J. (2025, September 15). Berlin scales back electrification target over slow pace of switch from fossil fuels. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/news/berlin-scales-back-electrification-target-over-slow-pace-of-switch-from-fossil-fuels/>
37. Lenschow, A. (2021). Studying EU Environmental Policy. In A. Jordan & V. Gravey (Eds.), *Environmental Policy in the European Union. Actors, Institutions and Processes* (pp. 51-71). Routledge, London. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-62132-5>
38. Liefferink, D., & Wurzel, R. (2017). Environmental Leaders and Pioneers: Agents of Change? *Journal of European Public Policy*, 24(7), 951–68. <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657/>
39. Little, A. (2025, March 26). Trump has blown up the world order – and left Europe's leaders scrabbling. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/articles/c2er9j83x0zo/>
40. Lockwood, M. (2018). Right-Wing Populism and the Climate Change Agenda: Exploring the Linkages. *Environmental Politics*, 27(4), 712-32. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1458411/>
41. Lowndes, J. (2019). Populism and race in the United States from George Wallace to Donald Trump. In C. de la Torre (Ed.), *Routledge Handbook of Global Populism* (pp. 190-200). Routledge, London a. New York. <https://doi.org/10.4324/9781315226446-15>
42. Mathiesen, K., Camut, N., Weise, Z., Cooper, C., & Guillot, L. (2024). Bears, cars and angry farmers fuel green backlash. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/bears-cars-angryfarmers-fuel-green-deal-backlash-eu-agenda-european-commission-ursula-von-der-leyen/#germany/>

43. Marquardt, J., & Lederer, M. (2022). Politicizing climate change in times of populism: An introduction. *Environmental Politics*, 31(5), 735–754. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2083478/>
44. McLaughlin, A. (1993). *Regarding Nature: Industrialism and Deep Ecology*. SUNY Press, Albany.
45. McLaughlin, A. (1995). The Heart of Deep Ecology. In G. Sessions (Ed.), *Deep Ecology for the Twenty-First Century* (pp. 85-93). Shambhala, Boston a. London.
46. Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry. An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 16(1–4), 95–100. <https://doi.org/10.1080/00201747308601682/>
47. Naess, A. (2005). Can Violence Lead to Nonviolence? Gandhi's Point of View. In A. Drengson (Ed.). *The Selected Works of Arne Naess* (pp. 2091-2104). Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4519->
48. Odmalm, P., & Rydgren, J. (2019). Introduction: Comparing and Reconceptualising the (Populist) Radical Right. *European Political Science*, (18), 373-78. <https://doi.org/10.1057/s41304-018-0158-7>
49. Plotnikov, O. (2023). The General Situation with Climate Change in the World and Risk Assessment for the Global Economy. In T. C. Devezas, J. C. C. Leitão, Y. Yegorov, D. Chistilin (Eds.), *Global Challenges of Climate Change* (pp. 31-47). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16477-4_3
50. Plotnikov, O. (2025). The Influence of the Fragmentation of the World Economy on the Post-War Reconstruction of Ukraine. In J. Carrillo-Pina & O. Sharov (Eds.). *The Geoeconomics of the International Monetary Order: Money and Power in the 21st Century* (pp. 71-91). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-90851-4_4
51. Pollex, J. (2025). Is it all about distribution? – Debating the Green Deal in the European Parliament. *Journal of European Integration*, 47(2), 217–236. <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2459874>
52. Posaner, J. (2025, September 13). Manfred Weber 'promises' to reverse EU's combustion engine ban. *Euractive*. <https://www.euractiv.com/news/manfred-weber-promises-to-reverse-eus-combustion-engine-ban/>
53. Rankin, J. (2019, December 13). European Green Deal to press ahead despite Polish targets opt-out. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2019/dec/13/european-green-deal-to-press-ahead-despite-polish-targets-opt-out>
54. Rosenhall, L., & Friedman, L. (2025, June 12). Trump Blocks California E.V. Rules in Latest Move to Rein In the State. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2025/06/12/us/california-trump-electric-vehicle-waiver.html>
55. Rovny, J., & Edwards, E. E. (2012). Struggle over Dimensionality: Party Competition in Western and Eastern Europe. *East European Politics and Societies*, 26(1), 56-74. <https://doi.org/10.1177/0888325410387635>
56. Schunz, S. (2022). The 'European Green Deal' – a paradigm shift? Transformations in the European Union's sustainability meta-discourse. *Political Research Exchange*, 4(1), 23 pp. doi.org/10.1080/2474736X.2022.2085121
57. Sultani, H. (2025, February). *The reinforcement of European 'Trumpism' – on the verge of a 'new' Europe*. Baku: AIR Center – Center of Analysis of International Relations. 8 pp. https://www.academia.edu/128018025/The_reinforcement_of_European_Trumpism_on_the_verge_of_a_new_Europe?auto=download
58. Sutton, S., & Guida, V. (2025, August 22). Trump is turning the government into an investment firm. *Politico*. <https://www.politico.com/newsletters/morning-money-capital-risk/2025/08/22/trump-is-turning-the-government-into-an-investment-firm-00519364>
59. Throsby, D. (2001) *Economics and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge. 228 pp.
60. Töller, A. E. (2022). Machen Parteien in der Umweltpolitik einen Unterschied? *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 15(4), 447-76. <https://doi.org/10.1007/s12286-021-00501-9>

61. Vernadsky, V. I. (2005, Spring [1945, January]). Some Words About the Noosphere. *21st Century*. (pp. 16-21). https://21sci-tech.com/translations/The_Noosphere.pdf
62. Vihma, A., Reischl, G., & Andersen, A. N. (2021). A Climate Backlash: Comparing Populist Parties' Climate Policies in Denmark, Finland, and Sweden. *The Journal of Environment & Development*, 30(3), 219–39. <https://doi.org/10.1177/10704965211027748>
63. von Homeyer, I., Oberthür, S., & Dupont, C. (2022). Implementing the European Green Deal during the Evolving Energy Crisis. *Journal of Common Market Studies*, 60(S1), 125–136. <https://doi.org/10.1111/jcms.13397>
64. Wendler, F. (2023). The European Green Deal Agenda After the Attack on Ukraine: Exogenous Shock Meets Policy-Making Stability. *Politics and Governance*, 11(4), 352–364. <https://doi.org/10.17645/pag.v11i4.7343>

References

- Buchyn, M. (2023). EU Climate Policy in the Conditions of a Full-Scale Russian-Ukrainian War. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo — Bulletin of the National Technical University of Ukraine 'Kyiv Polytechnic Institute'. Political Science. Sociology. Law*, 4(60), 27-31. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.4\(60\).296974](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.4(60).296974) [in Ukrainian].
- Ivanyuta, S.P., & Yakushenko, L.M. (2022). *The European Green Deal and Climate Policy of Ukraine: Analytical Report*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 95 pp. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12> [in Ukrainian].
- Kytsyuk, I., Natalya Naumenko, N., & Prysiazhniuk, V. (2023). European Green Deal: Opportunities and Consequences for Ukrainian Business. *Ekonomika ta suspil'stvo — Economy and Society*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87> [in Ukrainian].
- Sukhodolya, O. (2022). *European Plan to Overcome Dependence on Russian Energy Carriers*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/yevropeyskyy-plan-podolannya-zalezhnosti-vid-rosiyskykh> [in Ukrainian].
- Todorov, I., & Todorova, N. (2025). The first 100 days of Trump's second term: U.S. foreign policy and the dynamics of the Russia–Ukraine. *Heopolityka Ukrayiny: istoriya i suchasnist' — Geopolitics of Ukraine: History and Modern Times*, 1(34), 21-32. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1\(34\)](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1(34)) [in Ukrainian].
- Berker, L. E. (2024, October). Turn to the right, turn away from the green? – A nuanced analysis on how a populist radical right party affects environmental policy making in Sweden. *Review of Policy Research*, 1-24. <https://doi.org/10.1111/ropr.12631>
- Berry, A. (2025, August 23). German welfare state 'can no longer be financed'. – Merz. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/german-welfare-state-can-no-longer-be-financed-merz/a-73742270>
- Bocquillon, P. (2024). Climate and Energy Transitions in Times of Environmental Backlash? The European Union 'Green Deal' From Adoption to Implementation. *Journal of Common Market Studies*, 62(S1), 124–134. <https://doi.org/10.1111/jcms.13675>
- Böcher, M., Zeigermann, U., Berker, L. E., & Jabra, D. (2022). Climate policy expertise in times of populism – knowledge strategies of the AfD regarding Germany's climate package. *Environmental Politics*, 31(5), 820–840. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2090537>
- Böcher, M. (2023). Emergence and Development of the Environmental Policy Field. In H. Jörgens, C. Knill & Y. Steinebach (Eds.), *Routledge Handbook of Environmental Policy* (pp. 15–27). Routledge, London a. New York.
- Brendler, V., & Pollex, J. (2025). Contested Transitions: Policy Instruments as Sites of Conflict in Europe's Green Transition. *dms – der moderne staat – Zeitschrift für Public Policy, Recht und Management*, 18(1), 3-16. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.01>
- Bublyk, Y., Shapoval, Y., Brus, S., & Diachuk, O. (2025). *Ukraine country report for Output IV: Green finance in the agricultural sector of Ukraine: PROGRESS stocktaking for the country framework on financing climate change adaptation and*

resilience in the Agricultural. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. 63 pp.

13. Carter, N. (2018). *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*. Cambridge University Press, Cambridge. 436 pp.

14. Cockburn, P. (2025, June 7). Trumpism is a greater danger to Europe than Putin. *The i Paper*. <https://inews.co.uk/opinion/trumpism-is-a-greater-danger-to-europe-than-putin-3735725>

15. Colgan, J. D., Green, J. F., & Hale, T. N. (2021). Asset Revaluation and the Existential Politics of Climate Change. *International Organization*, 75(2), 586–610. <https://doi.org/10.1017/S0020818320000296>

16. Crulli, M., & Emanuele, V. (2025, April). Bringing Rokkan into the twenty-first century: the cleavage structure of Western Europe. *Journal of European Public Policy*, 1–30. <https://doi.org/10.1080/13501763.2025.2486080>

17. Dupont, C., Moore, B., Boasson, E. L., Gravey, V., Jordan, A., Kivimaa, P., Kulovesi, K., Kuzemko, C., Oberthür, S., Panchuk, D., Rosamond, J., Torney, D., Tosun, J., & Von Homeyer, I. (2024). Three decades of climate policy: Racing toward climate neutrality? *WIREs Climate Change*, 15(1). <https://doi.org/10.1002/wcc.863>

18. Forchtner, B. (2019). Climate Change and the Far Right. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 10(5), e604. <https://doi.org/10.1002/wcc.604>

19. Gerstenberg, A., & Schnapp, K.-U. (2025). Instruments as belief-driven entities: Reconceptualizing the interplay of beliefs and policy instruments. *dms der moderne staat*, 18(1), 35–51. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.03>

20. Gerstenberg, A., & Schnapp, K.-U. (2025). The politics of climate policy instruments: Investigating policymakers' belief systems in EU climate policymaking. *dms der moderne staat*, 18(1), 52–72. <https://doi.org/10.3224/dms.v18i1.04>

21. Graham, D. A. (2025, August 25). Trump's Right-Wing Socialism. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/newsletters/archive/2025/08/trump-big-government-socialism/684003/>

22. Green-Pedersen, C., & Little, C. (2023). Understanding the Conflict of Conflicts: Is Left-Right Conflict a Necessary Condition for the Development of New Politics? *Political Studies*, 72(2). <https://doi.org/10.1177/00323217221141424>

23. Haskett, J. D. (2025, April 14). *U.S. Withdrawal from the Paris Agreement: Process and Potential Effects*. Congressional Research Service. <https://www.congress.gov/crs-product/R48504>

24. Havercroft J, Wiener A, Kumm M, & Dunoff J. L. (2018). Editorial: Donald Trump as global constitutional breaching experiment. *Global Constitutionalism*, 7(1), 1-13. <https://doi.org/10.1017/S2045381718000035>

25. Hiltz, J. P., & Levit, G. (2012, October 15). The Biosphere and Noosphere: Vladimir Vernadsky and Teilhard de Chardin. *Forum SynergieWissen ZfL Berlin*. <http://www.zflprojekte.de/synergie/doku.php?id=features:noosphaere>

26. Hultman, M., Björk, A., & Viinikka, T. (2020). The Far Right and Climate Change Denial: Denouncing Environmental Challenges Via Anti-Establishment Rhetoric, Marketing of Doubts, Industrial/Breadwinner Masculinities Enactments and Ethno-Nationalism. In B. Forchtner (Ed.), *The Far Right and the Environment. Politics, Discourse and Communication* (pp. 121-35). Routledge, London a. New York.

27. Hupke, K.-D. (2020). *Naturschutz. Eine Kritische Einführung*. Springer Spektrum, Berlin & Heidelberg. 446 S. [in German].

28. Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*. 65(1), 19-51. <https://doi.org/10.1177/000312240006500>

29. Isaac, J. C. Making America Great Again? (2017). *Perspectives on Politics*, 15(3), 625-631. <https://doi.org/10.1017/S1537592717000871>

30. Johnson, K., & Lu, C. (2025, July 16). Trump Embraces State Capitalism. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2025/07/16/trump-economy-industry-state-capitalism-steel-rare-earth-investment/>

31. Kafka, K. I., & Kostis, P. C. (2021, December). Post-materialism and economic growth: Cultural backlash, 1981–2019. *Journal of Comparative Economics*, 49(4), 901-917. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2021.04.001>

32. Kallis, G., Mastini, R., & Zografos, C. (2023, November). *Perceptions of degrowth in the European Parliament*. Preprint. ResearchGate. 23 pp. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.25370.21448>
33. Krastev, I., & Leonard, M. (2025, June). *Trump's European Revolution*. European Council on Foreign Relations. 25 pp. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/06/Trumps-European-revolution-v1.pdf>
34. Küppers, A. (2024). 'Climate-Soviets,' 'Alarmism,' and 'Eco-Dictatorship': The Framing of Climate Change Scepticism by the Populist Radical Right Alternative for Germany. *German Politics*, 33(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2056596>
35. Kurella, A. S., & Rapp, M. (2025, February). Unfolding GAL-TAN: the multi-dimensional nature of public opinion in Western Europe. *West European Politics*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/01402382.2025.2466117>
36. Kurmayer, N. J. (2025, September 15). Berlin scales back electrification target over slow pace of switch from fossil fuels. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/news/berlin-scales-back-electrification-target-over-slow-pace-of-switch-from-fossil-fuels/>
37. Lenschow, A. (2021). Studying EU Environmental Policy. In A. Jordan & V. Gravey (Eds.). *Environmental Policy in the European Union. Actors, Institutions and Processes*. (pp. 51-71). Routledge, London.
38. Liefferink, D., & Wurzel, R. (2017). Environmental Leaders and Pioneers: Agents of Change? *Journal of European Public Policy*, 24(7), 951–68. <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657>.
39. Little, A. (2025, March 26). Trump has blown up the world order – and left Europe's leaders scrabbling. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/articles/c2er9j83x0zo>
40. Lockwood, M. (2018). Right-Wing Populism and the Climate Change Agenda: Exploring the Linkages. *Environmental Politics*. 27(4), 712-32. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1458411>
41. Lowndes, J. (2019). Populism and race in the United States from George Wallace to Donald Trump. In C. de la Torre (Ed.), *Routledge Handbook of Global Populism*. (pp. 190-200). Routledge, London a. New York.
42. Mathiesen, K., Camut, N., Weise, Z., Cooper, C., & Guillot, L. (2024). Bears, cars and angry farmers fuel green backlash. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/bears-cars-angryfarmers-fuel-green-deal-backlash-eu-agenda-european-commission-ursula-von-der-leyen/#germany>
43. Marquardt, Jens, & Lederer, Markus (2022). Politicizing climate change in times of populism: An introduction. *Environmental Politics*, 31(5), 735–754. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2083478>
44. McLaughlin, A. (1993). *Regarding Nature: Industrialism and Deep Ecology*. SUNY Press, Albany. 290 pp.
45. McLaughlin, A. (1995). The Heart of Deep Ecology. In G. Sessions (Ed.), *Deep Ecology for the Twenty-First Century* (pp. 85-93). Shambhala, Boston a. London.
46. Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry. An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 16(1–4), 95–100. <https://doi.org/10.1080/00201747308601682>
47. Naess, A. (2005). Can Violence Lead to Nonviolence? Gandhi's Point of View. In A. Drengson (Ed.). *The Selected Works of Arne Naess* (pp. 2091-2104). Springer-Verlag. <https://doi:10.1007/978-1-4020-4519-6>
48. Odmalm, P., & Rydgren, J. (2019). Introduction: Comparing and Reconceptualising the (Populist) Radical Right. *European Political Science*, (18), 373-78. <https://doi.org/10.1057/s41304-018-0158-7/>
49. Plotnikov, O. (2023). The General Situation with Climate Change in the World and Risk Assessment for the Global Economy. In T. C. Devezas, J. C. C. Leitão, Y. Yegorov, D. Chistilin (Eds.), *Global Challenges of Climate Change* (pp. 31-47). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16477-4_3/
50. Plotnikov, O. (2025). The Influence of the Fragmentation of the World Economy on the Post-War Reconstruction of Ukraine. In J. Carrillo-Pina & O. Sharov (Eds.). *The Geoeconomics of the International Monetary Order: Money and Power in the 21st Century* (pp. 71-91). Palgrave Macmillan, Cham. doi.org/10.1007/978-3-031-90851-4_4

51. Pollex, J. (2025). Is it all about distribution? – Debating the Green Deal in the European Parliament. *Journal of European Integration*, 47(2), 217–236. <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2459874/>
52. Posaner, J. (2025, September 13). Manfred Weber 'promises' to reverse EU's combustion engine ban. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/news/manfred-weber-promises-to-reverse-eus-combustion-engine-ban/>
53. Rankin, J. (2019, December 13). European Green Deal to press ahead despite Polish targets opt-out. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2019/dec/13/european-green-deal-to-press-ahead-despite-polish-targets-opt-out>
54. Rosenhall, L., & Friedman, L. (2025, June 12). Trump Blocks California E.V. Rules in Latest Move to Rein In the State. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2025/06/12/us/california-trump-electric-vehicle-waiver.html>
55. Rovny, J., & Edwards, E. E. (2012). Struggle over Dimensionality: Party Competition in Western and Eastern Europe. *East European Politics and Societies*, 26(1), 56–74. <https://doi.org/10.1177/0888325410387635>
56. Schunz, S. (2022). The 'European Green Deal' – a paradigm shift? Transformations in the European Union's sustainability meta-discourse. *Political Research Exchange*, 4(1), 23 pp. <https://doi.org/10.1080/2474736X.2022.2085121>
57. Sultani, H. (2025, February). *The reinforcement of European 'Trumpism' – on the verge of a 'new' Europe*. Baku: AIR Center – Center of Analysis of International Relations. 8 pp. https://www.academia.edu/128018025/The_reinforcement_of_European_Trumpism_on_the_verge_of_a_new_Europe?auto=download
58. Sutton, S., & Guida, V. (2025, August 22). Trump is turning the government into an investment firm. *Politico*. <https://www.politico.com/newsletters/morning-money-capital-risk/2025/08/22/trump-is-turning-the-government-into-an-investment-firm-00519364>
59. Throsby, D. (2001) *Economics and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge. 228 pp.
60. Töller, A. E. (2022). Machen Parteien in der Umweltpolitik einen Unterschied? *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 15(4), 447–76. <https://doi.org/10.1007/s12286-021-00501-9> [in German].
61. Vernadsky, V. I. (2005, Spring [1945, January]). Some Words About the Noosphere. *21st Century*. Pp. 16–21. https://21scitech.com/translations/The_Noosphere.pdf
62. Vihma, A., Reischl, G., & Andersen, A. N. (2021). A Climate Backlash: Comparing Populist Parties' Climate Policies in Denmark, Finland, and Sweden. *The Journal of Environment & Development*, 30(3), 219–39. <https://doi.org/10.1177/10704965211027748>
63. von Homeyer, I., Oberthür, S., & Dupont, C. (2022). Implementing the European Green Deal during the Evolving Energy Crisis. *Journal of Common Market Studies*, 60(S1), 125–136. <https://doi.org/10.1111/jcms.13397>
64. Wendler, F. (2023). The European Green Deal Agenda After the Attack on Ukraine: Exogenous Shock Meets Policy-Making Stability. *Politics and Governance*, 11(4), 352–364. <https://doi.org/10.17645/pag.v11i4.7343>

Надходження до редакції / Received – 2 лютого 2026 року / February 2, 2026
 Прорецензовано / Reviewed – 6 лютого 2026 року / February 6, 2026
 Підписано до друку / Signed to print – 27 березня 2026 року / March 27, 2026